

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och
lantbruksvetenskap

Hållbar utveckling i Enköpings kommun

– En diskursanalytisk lokalstudie

Sustainable development in the municipality of Enköping

– A discourse analysis

Ola Persson

Institutionen för stad och land
Kandidatarbete • 15 hp
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2013

Hållbar utveckling i Enköpings kommun

Sustainable development in the municipality of Enköping

Ola Persson

Handledare: Kjell Hansen, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet,
Institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2F

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0523

Program/utbildning: Agronom- landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2013

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Hållbar utveckling, Enköpings kommun, diskursanalys, hegemoni

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap
Institutionen för stad och land
Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Uppsatsens syfte är dels att studera hur uppfattningen av begreppet hållbar utveckling i Enköpings kommun påverkar det praktiska arbetet och dels huruvida definitionen av begreppet förändras beroende på vilken praktik som ska utföras i kommunen. Syftet har således varit att undersöka hur *hållbar utveckling* både konstitueras av och konstituerar social praktik. Den teoretiska utgångspunkten för att förstå detta sammanhang har varit den kritiska diskursanalysen.

För att bilda mig en uppfattning om hur man inom Enköpings kommun definierar och jobbar med hållbar utveckling har jag utfört kvalitativa intervjuer med tre av kommunens tjänstemän. Dessa intervjuer har utgjort mitt empiriska material och grunden för min analys.

I studien framkommer det att uppfattningar om hållbar utveckling både påverkar och påverkas av den praktik som bedrivs i Enköpings kommun. Dessutom har jag kunnat urskilja att den kommunalekonomiska diskursen verkar ha intagit en hegemonisk position i förhållande till diskursen om hållbar utveckling inom Enköpings kommun.

Abstract

The aim of this paper is partly to study how the notion of sustainable development in the municipality of Enköping affects the practical work and partly whether the definition of sustainable development changes depending on what practice that is carried out in the municipality. The aim has thus been to study how *sustainable development* both constitutes and constitute social practice. The theoretical base to understand this link has been the critical discourse analysis.

In order to get an idea of how one within the municipality of Enköping defines and works with sustainable development I have conducted qualitative interviews with three officials from the municipality. These interviews have produced my empirical material and have been the foundation for my analysis.

In the study it emerges that notions about sustainable development both affect and affects the practice that is conducted within the municipality of Enköping. Furthermore I have been able to distinguish that the economical-municipality discourse seems to have taken a hegemonic position in relation to the discourse about sustainable development within the municipality of Enköping.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Abstract.....	4
Innehållsförteckning	5
Inledning	6
Syfte och frågeställning.....	7
Metod.....	7
Reliabilitet och validitet	9
Reflexivitet	10
Urval	11
Teoretiska perspektiv.....	11
Diskurs.....	11
Kritisk diskursanalys.....	13
Hegemoni.....	15
Hållbar utveckling	16
Inriktning på begreppet	18
Hållbar utveckling som diskurs	19
Empiri och analys	20
Vad är hållbar utveckling	20
De tre olika dimensionerna.....	23
Exempel på hållbar utveckling	28
Avslutande diskussion.....	31
Diskurserna och hegemoni	31
Källor och litteratur.....	34
Böcker	34
Internet	35
Rapporter	35

Inledning

Gör man en enkel sökning på hållbar utveckling via Google blir resultatet drygt 1.8 miljoner träffar, vilket visar på hur omdebatterat begreppet är. En av de första länkarna som dyker upp är den svenska regeringens beskrivning av hållbar utveckling:

Enligt den kommission som leddes av Gro Harlem Brundtland 1987, är hållbar utveckling "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov". De tre dimensionerna av hållbar utveckling-den ekonomiska, sociala och miljömässiga ska samstämmigt och ömsesidigt stödja varandra (Regeringen.se).

Denna beskrivning av hållbar utveckling har kommit att bli en av de mest spridda och vanligt använda: Från nationella och lokala beslutsfattare till företagare, innovatörer, forskare och det civila samhällets olika organisationer. Genom att det i samhället har utvecklats ett bestämt sätt att tala om hållbar utveckling kan det hävdas att det nu finns en diskurs knuten till begreppet. Men trots detta råder det en ständig debatt kring vad som är hållbar utveckling.

Under det senaste året har denna ständigt pågående debatt väckt mitt intresse för hur de svenska kommunerna i praktiken jobbar med att göra Sverige hållbart. Hur hanteras begreppets mångtydighet när det ska överföras från teori till praktisk verklighet? Det var en av många frågor jag hade med mig inför skrivandet av denna uppsats.

Min uppsats kommer att ta sin utgångspunkt i hur Enköpings kommun jobbar med hållbar utveckling. I likhet med många andra av Sveriges kommuner uttrycker Enköpings kommun en målsättning att aktivt jobba med hållbarhetsfrågor. Att mitt val föll på Enköping berodde på att kommunen enligt egen utsago var tidigt ute när det gäller miljöarbete och att den har "vågat anta utmaningen om en hållbar framtid, och vi är på en god bit på väg" (enkoping.se).

Syfte och frågeställning

Syftet med denna studie är att dels undersöka hur uppfattningen av begreppet hållbar utveckling i Enköpings kommun påverkar det praktiska arbetet och dels huruvida definitionen av begreppet förändras beroende på vilken praktik som ska utföras i kommunen. Undersökningens syfte har resulterat i följande frågeställning:

-Hur påverkar diskursen kring hållbar utveckling det praktiska arbetet i Enköpings kommun?

-Hur skapas diskursen hållbar utveckling för att passa den praktik som bedrivs i Enköpings kommun?

Metod

För att kunna svara på frågeställningarna har jag valt att använda mig av kvalitativa forskningsintervjuer som undersökningsmetod. Den kvalitativa forskningsintervjun syftar till att förstå informantens livsvärld och hans eller hennes relation till den samt där målet är att få informanten att beskriva hur denne känner, upplever och handlar i en specifik situation (Kvale & Brinkmann 2009:41). I min uppsats är det emellertid inte så mycket informanternas livsvärldar som stått i centrum som hur de uppfattar och uttrycker sig kring hållbar utveckling. Här har de öppna intervjuerna gett dem möjlighet att uttrycka sina egna uppfattningar och erfarenheter kring detta. Dessa berättelser har legat till grund för min analys av hållbarhetsdiskursen.

Intervjuerna jag har gjort är s.k. halvstrukturerade livsvärldsintervjuer. En sådan intervjuform fokuserar på hur informanten upplever världen genom att denne får beskriva och tolka olika fenomen. Att intervjuerna är halvstrukturerade innebär att jag har försökt få mina intervjuer att likna ett vardagligt samtal men där diskussionen har kretsat kring ett par förutbestämda teman. Tematiseringen av mina intervjufrågor är karakteriserade av att det ger en öppenhet för följdfrågor och utsvävningar samtidigt som detta ger en viss struktur under intervjun. Även om intervjuerna har varit ämnade att efterlikna ett vardagligt samtal har jag ändå haft ett syfte med mina intervjuer, vilket har gjort att en viss strukturering

varit nödvändig (Kvale & Brinkmann 2009:42–43).

Alla mina intervjuer spelades in eftersom det ger mig större frihet att fokusera på vad informanten säger samt även kunna ställa följdfrågor. Detta skulle ha varit betydligt svårare att göra om jag istället hade valt att anteckna. Kort efter att intervjuerna genomförts antecknade jag vad som hade fastnat i minnet. Samma vecka som intervjuerna gjordes lyssnade jag igenom dessa och skrev ned vad som sades. Som utskriftsmetod valde jag utförligt bandprotokoll då en fullständig transkribering är tidskrävande och inte nödvändig för att nå syftet med undersökningen. Istället valde jag att transkribera utvalda delar av intervjun och i övrigt sammanfatta vad som sades. Personerna som har intervjuats framträder med sina riktiga namn, eftersom de innehar unika roller inom kommunen vilket gör anonymisering svårt. Tillstånd har givits från informanterna att använda deras riktiga namn.

Tidigt i mitt uppsatsskrivande bestämde jag mig för vilken teori som skulle användas för att analysera det empiriska materialet. Jag gjorde detta eftersom om man inte väljer det teoretiska perspektivet förrän under analysstadiet finns risken att intervjuerna saknar den relevanta informationen som är nödvändig för att göra specifika tolkningar på basis av en teori (Kvale & Brinkmann 2009:257).

Personerna jag har valt att intervjua är Camilla Wester, miljöstrateg, Isabell Eklund, samhällsplanerare och Johan Wahlberg, enhetschef för fastighetsavdelningen. Alla informanterna är anställda vid Enköpings kommun.

Att Enköpings kommun och dess anställda har varit föremål för min studie beror på att kommunen enligt egen utsago ligger i framkant när det gäller miljö- och energifrågor och vill ”pressa utvecklingen framåt mot en hållbar utveckling”(enkoping.se). Valet av informanter är grundat på att dessa representerar olika roller inom Enköpings kommuns arbete mot en hållbar utveckling.

Reliabilitet och validitet

I samband med kvalitativ forskning dyker frågan upp om forskningsresultatets reliabilitet och validitet. Reliabilitet syftar på tillförlitligheten hos forskning. Reliabiliteten anses vara hög om resultatet i en studie kan upprepas vid andra tidpunkter med samma metoder (Kvale och Brinkmann 2009:360). Reliabilitet syftar därmed till huruvida intervjupersonerna kan komma att förändra sina svar under en intervju och huruvida de kommer att lämna olika svar till olika intervjuare (Kvale och Brinkmann 2009:263).

Intervjuarens reliabilitet berör i synnerhet ledande frågor, medvetet eller omedvetet ställda, och hur dessa kan påverka vilka svar som ges (Kvale och Brinkmann 2009:263). Ett viktigt ställningstagande en forskare måste ta är hur mycket information som skall ges till intervjupersonen (Kvale & Brinkmann 2009:87). I utförandet av min studie valde jag att ge intervjupersonerna övergripande information om studiens syfte. Jag ville att mina informanter skulle ha en uppfattning om vad min studie ämnade undersöka men jag ville inte på förhand skicka mina intervjufrågor eftersom de spontana svaren då riskerade att falla bort. Min målsättning inför intervjuerna har varit att i möjligaste mån undvika ledande frågor. I de fall där det dock har förekommit ledande frågor har jag försökt ta detta i beaktning i min tolkning av intervjumaterialet.

Ordet validitet har inom samhällsvetenskapen kommit att handla om huruvida en metod undersöker vad den påstås undersöka (Kvale och Brinkmann 2009:264). Graden av validitet i undersökningar är avhängigt hur väl underbyggda teoretiska antaganden för undersökning är och huruvida härledningen från teori till frågeställningar har skett logiskt (Kvale & Brinkmann 2009:267).

Transkriberingens validitet är mer komplicerad att fastställa än dess reliabilitet (Kvale & Brinkmann 2009:201). En utskriven intervju kan framställa informanten som osammanhängande, förvirrad och obildad vilket gör att transkriberingen ur flera aspekter måste ta vissa etiska ståndpunkter i beaktande (Kvale & Brinkmann 2009:204) I min studie har jag försökt att

inte framställa informanterna på ett ogynnsamt sätt. I de fall där jag har bedömt att min transkribering riskerade att framställa intervjupersonerna ofördelaktigt har en viss korrigerande av citatet skett. Det kan exempelvis röra sig om när ord såsom ”liksom” eller ”väl” har återkommit frekvent att dessa då har tagits bort. Syftet med mina citat har varit att belysa informanternas upplevelser, erfarenheter och sätt att berätta, inte att framställa dem som obildade.

Om intervjustudiens resultat bedöms vara tillräckligt reliabla och valida återstår frågan om studien är generaliserbar. Graden av generaliserbarhet är beroende av i vilken utsträckning resultatet i en situation kan överföras till andra situationer (Kvale & Brinkmann 2009:280). Då mitt studieunderlag utgörs av tre kvalitativa forskningsintervjuer med tjänstemän från Enköpings kommun, kan resultatet inte sägas vara generaliserbart. De eventuella slutsatser jag drar kommer att vara baserade på de förutsättningar och upplevelser som är specifika för Enköpings kommun. Det är inte säkert att samma resultat skulle uppnås om liknande undersökningar gjordes i andra sammanhang.

Reflexivitet

Begreppet reflexivitet kan beskrivas som att ”vara medveten om sin egen medvetenhet” (Ehn & Klein 2007:11). När en forskare ska försöka beskriva verkligheten går det inte att göra utan att han eller hon påverkar den. Att vara reflexiv som forskare innebär att man är medveten om den egna närvarans betydelse. Det handlar om att ta ett steg åt sidan och betrakta sig själv, men även också sig egen självmedvetenhet. Att göra en beskrivning av något går inte att göra utan att avslöja sig själv (Ehn & Klein 2007:10–12).

Jag har därmed påverkat hur mina tre informanter valt att beskriva sina relationer till begreppet hållbar utveckling. Exempelvis när jag kontaktade mina informanter för första gången presenterade jag mig som en student från SLU som ville skriva om hur man jobbar med hållbar utveckling i Enköpings kommun. Min närvaro och det jag representerar får m.a.o. konsekvenser på det empiriska material som produceras.

Men en reflexiv forskare är även medveten om sin egen förförståelse (Ehn & Klein 2007: 11-12). Det innebär att jag som forskare måste vara medveten om att min syn på, exempelvis, hållbar utveckling påverkar vilket material som produceras. Den uppfattning jag har om hållbar utveckling ligger nära den om hur en utveckling blir hållbar först när ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter har tagits i beaktande. Därmed är jag en del av diskursen kring hållbarhet. Att tala om en utveckling som är hållbar är för mig givet.

Urval

Min utgångspunkt var att intervjua personer som arbetade med hållbar utveckling i Enköpings kommun. Jag tog därmed kontakt med kommunens miljöstrateg, som bl.a. har varit med och utarbetat kommunens miljömål. I samband med detta fick jag förslag på att kontakta kommunens samhällsplanerare. Eftersom dessa två informanter representerar den avdelning som planerar kommunens verksamheter kände jag att det fanns ett behov att få samtala med en person som ska uppnå de mål som kommunen har beslutat om. På förslag från både miljöstrategen och samhällsplaneraren tog jag därmed kontakt med enhetschefen för kommunens fastighetsavdelning. Valet av dessa informanter fann jag passande eftersom de har positioner i kommunen som är väl lämpade för att förstå hållbarhetsdiskursen.

Teoretiska perspektiv

Diskurs

Ordet *diskurs* har sitt ursprung från latinet och betyder tal eller samtal. Inom filosofin och vetenskapen har diskurs främst syftat till ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (Jørgensen & Philips 2000:7). En diskurs styr m.a.o. hur vi uppfattar och talar om verkligheten och en *diskursanalys* ämnar analysera hur sammanhängande yttranden styr hur vi uppfattar världen (Lindgren 2007:352). Ett diskursivt perspektiv baseras på strukturalistisk och post-strukturalistisk språkfilosofi, som säger att det är endast genom språket som vi får tillträde till verkligheten. Språk ska dock inte enbart ses som ett sätt att benämna verkligheten utan är en

dynamisk social praktik, d.v.s. något som utvecklas när människor samspelar med varandra. Det är via språket som vi skapar ”representationer av verkligheten, som aldrig är bara speglingar av en redan existerande verklighet- representationen bidrar till att skapa den”(Jørgensen & Philips 2000:15).

Det är bara genom språket vi skapar oss uppfattningar om hur verkligheten ser ut. Något extremt uttryckt kan det sägas att språket skapar verkligheten. Detta innebär dock inte att verkligheten inte finns, betydelser och representationer är i allra högsta grad verkliga. Detsamma gäller den fysiska världen, men den får betydelse först när den går genom en diskurs (Jørgensen & Philips 2000:15).

Ett exempel kan vara hur människor uppfattar en översvämning. Detta är en händelse som sker oberoende av människors tankar och tal. Alla som befinner sig i närheten riskerar att omkomma, oavsett vilka föreställningar de må ha om översvämningen. Det är ett materiellt faktum att en översvämning har skett. Men när människor försöker placera översvämningen i ett meningsgivande sammanhang slutar översvämningen att befinna sig utanför diskursen. Många skulle kategorisera händelsen som ett naturfenomen. Detta betyder inte nödvändigtvis att de beskriver händelsen på samma sätt. Vissa skulle utgå från en meteorologisk diskurs och beskriva händelsen som ett resultat av omfattande nederbörd som har fallit på sistone. Några skulle skildra översvämningen som en av de många globala konsekvenserna växthuseffekten ger. Översvämning som en händelse kan m.a.o. tillskrivas mening utifrån ett flertal perspektiv eller diskurser. Dessa diskurser pekar ut vilka handlingar som är möjliga och relevanta i en given situation. Den diskursiva förståelsen får därmed sociala konsekvenser (Jørgensen & Philips 2000:15–16).

I min uppsats har jag velat undersöka hur ett särskilt sätt att prata om hållbarhet påverkar Enköpings kommuns arbete med hållbar utveckling. Därmed har jag i insamlandet av mitt empiriska material haft ett fokus på hur informanterna definierar hållbar utveckling och vad de anser är exempel på hållbarhet. Att utgå från ett diskursivt perspektiv har jag därmed ansett

som lämpligt eftersom detta perspektiv tar sin utgångspunkt i hur språket påverkar och skapar verkligheten.

Kritisk diskursanalys

Utifrån ett diskursanalytiskt perspektiv består alltså världen av ett antal diskurser, som både ger oss en förståelse av tillvaron och tillhandahåller givna praktiker att ta till när vi agerar i världen. Utgångspunkten för en diskursanalys ligger ofta i det språkliga- hur man talar om saker och ting- och där själva analysen handlar om att klarlägga vilka konsekvenser dessa får för betydelse och för praktiken. (Jørgensen & Philips 2000:15–16).

Diskursanalysen är ett bland flera socialkonstruktivistiska angreppssätt (Jørgensen & Philips 2000:11). Socialkonstruktivism är ett perspektiv som ser samhället som en helhet och där delar av det skapas av människor i samspel med varandra. T.ex. skulle socialkonstruktivismen hävda att kvinnor och män visserligen är biologiska kön, men att manlighet och kvinnlighet är socialt konstruerade kategorier (Bäck-Wiklund 2007:78–80). Det kan därmed hävdas att det diskursiva perspektivet vilar på en socialkonstruktivistisk grund (Jørgensen & Philips 2000:11).

Inom det diskursanalytiska perspektivet finns det ett flertal olika inriktningar, varav en är den s.k. kritiska diskursanalysen. Norman Fairclough är en av de personer som främst kommit att förknippas med den kritiska diskursanalysen. Enligt Faircloughs kritiska diskursanalys är en diskurs inte bara konstituerande utan även konstituerad. Diskurs ska därmed ses som en viktig form av social praktik, som både skapar och förändrar kunskap, identiteter och sociala relationer och även makt. Samtidigt formas diskursen av andra sociala praktiker och strukturer. Diskurser står därmed i ett dialektiskt förhållande till andra sociala dimensioner (Jørgensen & Philips 2000:70–71).

Fairclough anser att ett samhälle består både av diskursiva och icke-diskursiva element. Andra diskursteoretiker, såsom Laclau & Mouffe, menar å andra sidan att diskurser utgörs av alla handlingar, allt vi säger och gör (Jørgensen & Philips 2000:72). Fairclough menar att en praktik som är icke-diskursiv kan exempelvis vara den fysiska praktik som ingår i

byggandet av en bro, medan praktiker som t.ex. kommunikationsplanering framför allt är diskursiva. Fairclough bygger mycket av sin teori-och metodbildning på forskning kring vilket språkbruk människor använder vid sociala interaktioner. En kritisk diskursanalys handlar framför allt om, enligt Fairclough, att analysera vilket tal och skriftspråk som exempelvis massmedierna använder. Enligt Fairclough består diskurser enbart av lingvistiska element (Jørgensen & Philips 2000:70–71).

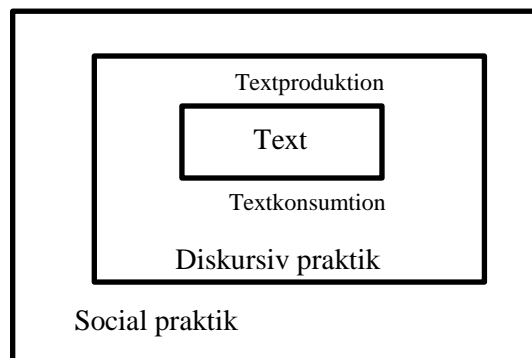
I min uppsats kommer det intervjumaterial jag har fått fram att vara utgångspunkten för min kritiska diskursanalys. Material som har producerats utifrån en intervju kan skiljas sig något från material som är hämtat från ett textdokument. Detta då material producerat från ett textdokument är till sin karaktär mer fastlåst. Mitt intervjumaterial kommer dock behandlas som en text i när jag analyserar det.

När en diskurs ska analyseras finns det enligt den kritiska diskursanalysen två dimensioner en forskare bör fokusera på: Den kommunikativa händelsen och diskursordningen (Jørgensen & Philips 2000:72). *Den kommunikativa händelsen* syftar till den kommunikation som äger rum i samband med t.ex. en intervju, ett tal eller en tidningsartikel. *Diskursordningen* syftar till summan av de diskurstyper som används inom en social institution eller social domän. En diskurstyp utgörs i sin tur av diskurser och genrer (Fairclough 1995: 66). En genre är ett språkbruk som är förbundet med och konstituerar en del av en bestämd social praktik, exempelvis en nyhetsgenre eller intervjugenre. Ett exempel på diskursordning är den medicinska diskursordningen. Den kan bestå av t.ex. vetenskaplig medicinsk diskurs, folklig medicinsk diskurs eller alternativmedicinsk diskurs. Alla dessa diskurser befinner sig inom samma diskursordning, den medicinska, men ger oss olika förståelser av verkligheten. Dessa diskurser täcker samma område, och kämpar om att ge mening, var och en på sitt sätt (Jørgensen & Philips 2000:72–73).

Inom en diskursordning finns det olika diskursiva praktiker, genom vilket skrift och tal produceras och konsumerars/tolkas. Exempelvis finns det inom diskursordningen på ett sjukhus diskursiva praktiker såsom samtalet mellan

patient och läkare och den vetenskapliga personalens tekniska tal och skriftspråk (Jørgensen & Philips 2000:73).

När en diskursanalys ska göras av en kommunikativ händelse finns det tre dimensioner som ska tas i beaktande: 1) textens egenskaper (text); 2) de produktions- och konsumtionsmönster som är förbundna med texten (diskursiv praktik); och 3) den bredare sociala praktiken som den kommunikativa händelsen är en del av (Jørgensen & Philips 2000:74).

Faircloughs tredimensionella modell för diskursanalys (Fairclough 1992:73)

Det är den diskursiva praktiken som medierar relationen mellan texterna och den sociala praktiken. Det är enbart genom diskursiv praktik- där människor använder språk för att producera och konsumera texter- som texter formar och formas av social praktik. Texten påverkar samtidigt produktions-och konsumtionsprocessen (Jørgensen & Philips 2000:75).

Eftersom jag har använt mig av kvalitativa forskningsintervjuer för produktionen av mitt empiriska material ter sig den kritiska diskursanalysen som ett lämpligt val av teori. Detta då den kritiska diskursanalysen tar sin utgångspunkt i att analysera människans tal-och skriftspråk. Den tredimensionella modellen har hjälpt mig förstå hur diskursen kring hållbarhet kan både påverka och påverkas av den praktik som bedrivs i Enköpings kommun.

Hegemoni

Antonio Gramsci var den person som kom att introducera hegemonibegreppet. Hegemoni kan förstås som ”makt över tanken”. Det handlar om att den som har den överordnande positionen innehar tolkningsföreträde. När en diskurs intagit en hegemonisk position innebär

det att den gör andra uppfattningar osannolika eller t.o.m. omöjliga (Jørgensen & Philips 2000:39).

Ett exempel på hegemoni är synen på ekonomi. Det marknadsekonomiska systemet råder som norm i vårt samhälle och kan därmed sägas utgöra en hegemonisk diskurs. Det är m.a.o. den diskurs som uppfattas som normal och självklar. Att föreställa sig en värld utan marknadsekonomi är därmed svårt. Men den marknadsekonomiskadiskursen är också ett exempel på hur hegemoniska diskuser har olika grader av dominans. Det finns, exempelvis, en planekonomisk diskurs som utmanar den marknadsekonomiska om synen på ekonomi. Diskursen om marknadsekonomi är dominerande men inte till den grad att den helt utesluter andra tolkningar av ekonomin (Jørgensen & Philips 2000:38–39).

Hållbar utveckling

Idén kring hållbar utveckling eller ”sustainable development”, som är begreppets ursprungliga epitet, växte fram ur ett internationellt sammanhang. Grunden lades i samband med att FN:s generalförsamling 1983 beslöt att tillsätta en oberoende kommission för miljö och utveckling. Fyra år senare, 1987, presenterades rapporten *Our common future*. På svenska kom den att få namnet ”Vår gemensamma framtid”. I en del fall refereras rapporten till som ”Brundtland- rapporten” efter den dåvarande ordföranden Gro Harlem Brundtland (Boström & Sandstedt 2004:19).

Utgångspunkten för rapporten var att utveckling och miljöproblem inte kan separeras. D.v.s. att det är meningslöst att försöka åtgärda miljörelaterade problem utan att ta hänsyn till bredare problemområden såsom världsfattigdom och internationell ojämnlighet. I *Our common future* erkänns det att utvecklingen i sig kan ”erodera” bort de naturresurser som gjorde utvecklingsprocessen möjlig. Miljöförstöring kan därmed stå i vägen för en ekonomisk utveckling. Ytterligare sammankoppling mellan fattigdom och miljö görs genom att fattigdom presenteras som en av de största orsakerna till förekomsten av globala miljöproblem (Adams 2009:76–77).

I *Our common future* definieras begreppet hållbar utveckling som:

Humanity has the ability to make development sustainable to ensure that it meets the needs

of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs (World Commission on Environment and Development 1987:8).

Hållbar utveckling innebär därmed enligt denna definition en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att riskera kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov. Definitionen kan sägas vila på två koncept. Dels handlar det om att ett basbehov ska uppfyllas. Dels handlar det om att det existerar miljömässiga gränser för vad som kan genomföras. Dessa gränser sätts dock inte av naturen själv utan snarare av teknologin och den sociala organisationen (Adams 2009:77–79). Denna definition har kommit att bli en av de mest citerade och spridda (Dryzek 2005:146).

Innebörden av begreppet hållbar utveckling, som den återges i *Our common future*, är framför allt en gemensam uppfattning om en hot- och riskbild, snarare än en exakt definition av vad begreppet betyder. Därmed har hållbar utveckling en ytterst öppen benämning. Detta gör att hållbar utveckling varierar beroende på vad som bestäms politiskt i tid, kultur och region (Boström & Sandstedt 2004:19–20).

Grundläggande anses dock vara att fattigdom avskaffas, att demokrati och jämlikhet eftersträvas samt att livstilar utvecklas och befolkningsökningen hålls inom ramen för vad som är ekologiskt godtagbart (Boström & Sandstedt 2004:19–20).

I samband med FN:s konferens kring miljö och utveckling i Rio de Janeiro år 1992 kom begreppet hållbar utveckling att förstärkas genom att tillskrivas en *ekonomisk, social och ekologisk* dimension. Implikationerna av detta var att ett fenomen kan uppfattas som ett bidrag till hållbar utveckling först när det är ekologiskt, ekonomisk och socialt hållbart. Det kan därmed hävdas att hållbar utveckling ligger i skärningspunkten mellan dessa tre dimensioner (Boström & Sandstedt 2004: 21).

Trots att begreppet hållbar utveckling har varit svårt att definiera är det ändå ett begrepp som har vunnit gehör hos människor med vitt skilda bakgrunder och intressen. I stort sett alla kan enas kring önskan om att samhället går emot en hållbar utveckling. Begreppet berör människor eftersom den förknippas med jordens, jagets och framtida generationers överlevnad.

Därmed har ett slagkraftigt begrepp etablerats såväl inom som bortom den politiska sfären (Borgström & Sandstedt 2004:21).

Inriktning på begreppet

Den vida definitionen av hållbarhetsbegreppet som används i *Our common future* öppnar upp för en rad frågor om mänskliga behov och syn på hållbarhet. Vad som ingår mer precist i den sociala, ekonomiska och ekologiska dimensionen som hållbar utveckling består av har lett till diskussioner kring hur begreppet skall användas mer konkret (Boström & Sandstedt 2004:21).

Som tidigare nämnts förespråkar begreppet hållbar utveckling i *Our common future* en utveckling som tillgodoser människans behov. I rapporten finns det även en tydlig inriktning på att sammanfläta ekonomiska och miljömässiga dimensioner i beslutsprocessen. Det som är intressant är dock den roll ekonomisk tillväxt tillskrivs för att uppnå hållbar utveckling. Ekonomisk tillväxt ses som den enda vägen ut ur världsfattigdomen och därmed i förlängningen åtgärda miljörelaterade problem. Dock är detta en ny form av tillväxt: Hållbar, miljömedveten, egalitär samt integrerande i termer av ekonomisk och social utveckling. Likväl bygger *Our common future* på att främja ekonomisk tillväxt. Men hur ställer sig rapporten till den belastning en ökad tillväxt kan orsaka? Hur ska man möta en ökad efterfrågan på råvaror och energi, eller för den delen ökad miljöförstörning? Brundtlandsrapportens svar på detta är att den internationella ekonomin måste snabba på den globala tillväxten samtidigt som detta sker inom gränsen för vad som är ekologiskt godtagbart. Hur exakt denna balansering ska ske är dock oklart (Adams 2009:77–78).

Brundtlandsrapporten är något tvetydlig i sin framställning av begränsningar. Dels hävdar den att "Growth has no set limits in terms of population or resource use beyond which lies ecological disaster" med hänvisning till att "accumulation of knowledge and the development of technology can enhance the carrying capacity of the resource base". Dels fastställer rapporten "But ultimate limits there are" (World Commission on Environment and Development 1987: 45). Dessa slutgiltiga gränser är inte

nödvändigtvis absoluta utan kan vidgas genom teknologiska innovationer. Ekologiska begränsningar bör beaktas men när väl detta är gjort kan ekonomisk tillväxt fortgå över obestämd tid. En del har försökt undvika denna tvetydighet genom att särskilja ”starka” och ”svaga” versioner av hållbar utveckling, där den förstnämnda explicit erkänner att det finns vissa begränsningar medan den sistnämnda ignorerar att sådana förekommer. I *Our common future* tas det för givet att det är det kapitaliska ekonomiska systemet som råder (Dryzek 2005:154–155).

Hållbar utveckling som diskurs

Som nämnts tidigare syftar begreppet diskurs till ett specifikt sätt att tala och tänka om fenomen och där forskaren i en diskursanalys försöker ”hitta ett inneboende tankemönster uppbyggt av centrala begrepp och innebörder” (Sandstedt 2004:75). Diskurser innefattar inte enbart ord och betydelser utan berör även socio- materiella företeelser. För att hållbar utveckling ska ”bli verklighet” krävs att diskursen om begreppet institutionaliseras, d.v.s. bidrar till institutionella ändringar och bildandet av en social struktur. Inom ramen för diskursen om den hållbara utvecklingen finns det en tanke att genom vetenskap och teknik, ekonomisk tillväxt, institutionella förändringar, samstämmighet och politisk vilja förändra miljön ska generera i jordens och framtida generationers överlevnad. Kännetecknande för hållbarhetsdiskursen är även att den ”förespråkar social jämnlighet mellan och inom nationer och mellan generationer” (Sandstedt 2004:75).

Genom att se hållbar utveckling som en diskurs blir frågan om att finna en exakt definition av begreppet överflödig. Beroende på sammanhang och den talandes position kan bestämningarna förändras. Oftast är det lättare att definiera en hållbar utveckling utifrån vad som inte är hållbart än vad som är hållbart. Det finns inte en korrekt version av hållbar utveckling utan många olika som är mer eller mindre hållbara. Vad som är hållbar utveckling är inte något som är fixerat för all framtid, utan bör snarare ses som en dynamisk process (Sandstedt 2004:75–76). I detta avseende påminner diskussionen om hållbar utveckling den kring demokrati. Precis som demokrati ses som en självklarhet inom en politisk organisation, har hållbar utveckling kommit att bli en självklar del av miljödebatten, åtminstone i det globala

perspektivet. Hållbar utveckling, i likhet med demokrati, ska därmed ses som en diskursordning snarare än ett begrepp eftersom det varken går eller bör göras en precis definition (Dryzek 2005:147).

Ett sätt att göra begreppet hållbar utveckling mer precist har varit att tala om dess ekologiska, ekonomiska och sociala dimensioner. Innebörderna hos dessa är dock inte heller givna. Begreppets mångtydighet kvartstår, men det indikerar dock att det inte är enbart fråga om en teknisk strukturell förändring utan även en social som bl.a. innefattar en fördelning av resurser (Sandstedt 2004:76).

Empiri och analys

Mitt fältarbete tar sin början i och med min färd till kommunhuset i centrala Enköping där jag under några dagar i april träffade några av kommunens tjänstemän för att be dem berätta om sin syn på begreppet hållbar utveckling och hur de själva anser sig jobba med begreppet i sin dagliga verksamhet.

Vad är hållbar utveckling

Isabell Eklund, en av två samhällsplanerare på kommunen, är den första personen jag pratar med. Hon beskriver att i egenskap av samhällsplanerare är hennes roll i kommunen att ansvara för den strategiska planeringen. I denna roll ingår bl.a. arbete med översiktsplaner, regionalplanering, infrastruktur- och kollektivtrafikfrågor m.m. När jag ber henne att beskriva närmare vad som menas med begreppet hållbar utveckling refererar hon till ”dom vanliga definitioner som finns, som man ändå har lärt sig”. Hon utvecklar genom säga att hållbarhet för henne handlar om ”generationsmålet” och ”social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet”.

Eklund upplever själv att begreppet hållbar utveckling inte är någonting ”man behöver förklara så mycket. Det var för några år sedan” Det är snarare gentemot ”medborgare som man i vissa fall förklarar och definierar. Men inom yrkeslivet behöver man inte förklara”. Det finns en samstämmighet [för vad som menas med hållbar utveckling]”. Isabell pekar på att t.ex. i översiktsplanen behövs det numera inte finnas ett kapitel som förklarar vad hållbar utveckling är utan ”det är den röda tråden, ryggraden i våra yrken”.

Eklunds uttalande pekar på att hon upplever att det finns någon form av gemensam uppfattning kring vad som menas med hållbar utveckling, åtminstone hos henne och hennes kollegor.

Camilla Wester, kommunens miljöstrateg, beskriver att hennes arbete går ut på att sitta med i olika arbetsgrupper och komma med idéer, förslag och input. Hon både deltar och leder projekt, där majoriteten har någon form av miljöanknytning. Jag ber Wester att beskriva sin syn på begreppet hållbarhet:

Jag har ju min bestämda uppfattning vad hållbarhet är. Jag är ju väldigt insnöad på det här med dom där tre benen, som visas med dom där cirklarna som går ihop, att det är miljö, ekonomi och det sociala ansvaret. Jag tror väldigt starkt på det. För många gånger glömmar man bort den sociala biten. Man tittar på ekonomi och miljö, då får man enligt min åsikt bara en effektivisering. Man jag tycker det är jätteviktigt att få in den här sociala biten, för då får du in helheten... många pratar ju ekologi och tycker att bara för att det är ekologiskt så är det hållbart. Men jag ser inte det så

Det [hållbar utveckling] bottnar väl egentligen i Brundtland konventionen, att man måste tillgodose framtida generationers behov.

När jag frågar henne om hon upplever att det finns någon form av gemensam förståelse för vad begreppet hållbar utveckling betyder bland hennes medarbetare blir svaret:

Ja det har blivit det. Det har faktiskt blivit bättre och bättre ju fler projekt man genomlider. Nu har vi haft i flera år där vi har jobbat i mindre grupper kring översiktsplanen. Då har man ju haft dom här diskussionerna lite [vad hållbar utveckling betyder]. Där har vi hamnat på ungefär samma nivå, allihopa.

Men jag försöker ha dialog, så jag har ju rätt så bra kontakt med fastighetskontoret och sen gatukontoret och även vatten, avlopp och renhållning. Vi tycker ungefär likadant [kring hållbar utveckling].

Både Wester och Eklund upplever att det finns samstämmighet bland deras kollegor om vad hållbar utveckling är för något. Detta kan tolkas som ett uttryck för hur diskursen kring hållbar utveckling har intagit en hegemonisk position. Att tala om en hållbar utveckling är därmed givet och begreppets innebörd har blivit så självklar att man inte längre behöver definiera det.

Den tredje och sista intervjun jag genomför är med Johan Wahlberg,

enhetschef för kommunens fastighetsavdelning. Hans arbetsuppgifter kretsar kring projektering av nya byggnader i Enköping. Wahlberg får frågan om hur han ser begreppet på begreppet hållbarhet:

Bra fråga. Finns ju dom som funderar i samhället på om temperaturökningen härskett p.g.a. människan eller om det är naturliga variationer. Just nu är alla inställda på att man ska minska på koldioxid-utsläpp, men jag vet inte riktigt om det finns dom bevisen. Men vi jobbar ju för att minska koldioxid-utsläppen”

Pratar man hållbarhet, minskade transporter och så, så är det [fasadteglet] väldigt lokal producerat

I samtalet med Wahlberg framkommer det två saker som skiljer sig från hur Camilla Wester och Isabell Eklund diskuterar hållbarhet. Dels tar han varken upp begreppen social, ekologisk och ekonomisk hållbarhet eller Brundtlandsrapportens generationsmål när han får presentera sin syn på hållbar utveckling. Dels uttrycker han en viss skepsis att det är människan som är orsaken till temperaturökningen och tillägger att det snarare kanske handlar om naturliga variationer. Det finns ingen antydning från varken Eklund eller Wester att de ifrågasätter människans roll när det gäller en förändring av klimatet. Detta kan tolkas som att Wahlberg inte ingår i den hegemoniska diskursen kring hållbar utveckling. För honom är det inte självklart att det är framför allt människan som orsakar temperaturökningen eller att hållbar utveckling har ekologiska, ekonomiska och sociala dimensioner.

I ett senare skede av intervju frågar jag Wahlberg om han vet vad som åsyftas med hållbarhet om han läser det i t.ex. ett styrdokument:

Det beror ju på i vilket sammanhang, men visst då får man väl läsa sig till vad dom menar. Men för mig inom fastighetsförvaltning, som jag har hållit på med tidigare, då är ju hållbarhet för oss att vi väljer byggnadssätt, byggnadsmaterial, installationer som är så underhållsfria som möjligt och håller över tiden. Ett konkret exempel är att vi inte vill att det ska installeras kopparrör för våra vattenledningar i våra byggnader, eftersom dessa orsakar läckage över tiden. Vilket leder till vattenskador och höga kostnader, även problem med verksamheten och så. Det är ju hållbarhet för oss, att det ska vara underhållsfritt.

Wahlberg ger uttryck för en annan tolkning av hållbarhet än vad Wester och Eklund gör. Denna tolkning av hållbarhet syftar till att de nya

byggnationerna i kommunen ska hålla så länge som möjligt med ett minimum av underhåll. Wahlberg ställer sig tveksam till att personer utanför hans enhet ser på hållbarhet på samma sätt. Han tror att det har sin förklaring i att människor har olika bakgrunder, utbildning och erfarenheter.

Ett sätt att förstå Wahlbergs resonemang kan vi finna i att det för honom gäller att översätta texten, d.v.s. hållbarhetsdiskursen, till någon form av praktik. Denna översättning utgör en diskursiv praktik som möjliggör för Wahlberg att förmedla mellan texten och den sociala praktiken. Att prata om hållbarhet i termer av sociala, ekonomiska och ekologiska dimensioner kan inte kopplas, i Wahlbergs fall, vidare till någon social praktik. Det måste därför ske en översättning eller produktion av texten. Textens ”hållbarhet” översätts därmed till en byggnads fysiska hållbarhet och underhållsfrihet. Det är denna konsumtion och produktion av texten som möjliggör den sociala praktiken.

De tre olika dimensionerna

Eklund pratar om ekonomiska, miljömässiga och sociala aspekter när hon får förklara sin syn på hållbar utveckling. Hon upplever att den miljömässiga hållbarheten har ett litet försprång med tanke på den allmänna debatten. Eklund anser att miljöfrågorna är lätta att förstå och ”rätt så konkreta med koldioxid och klimatpåverkan. Det finns tydliga mål, man ska minska det med si och så mycket. Det är rätt greppbart”. När det kommer till den ekonomiska hållbarheten menar Eklund att ”den blir ju alltid lättare att ta till sig när det gäller kommunens ekonomi ” och ”finns det en ekonomisk parameter så är det ju dumt att inte ta upp den, för alla kommuner sitter med slimmade budgetar redan nu ”.

När Eklund pratar om den ekonomiska dimensionen av hållbarhet förefaller hon tala om kommunens ekonomiska tillstånd och inte det nationella eller ens det regionala ekonomiska tillståndet. Ekonomisk hållbarhet, såsom Eklund beskriver det, tycks handla om att hålla sig inom kommunens budget. Ett ekonomiskt hållbart tillstånd verkar därmed ha uppnåtts så länge den kommunala budgeten inte har överskridits. Vad som är intressant är att när jag frågar Eklund om det är ekonomin som sätter ramen för vad man kan

göra svarar hon ja. Detta indikerar möjligtvis att det är den ekonomiska aspekten som i slutändan bestämmer vad som kan eller inte kan genomföras i kommunen.

Eklund ger uttryck för att de ekonomiska och ekologiska aspekterna av hållbar utveckling är förhållandsvis lätt att begripa och ta till sig. Men när det kommer till de sociala aspekterna upplever hon det svårare att införliva dessa i planeringsarbetet och menar på att ”det är svårt att inte bli vag och flummig” när social hållbarhet ska definieras. Hon tar som exempel svårigheten att väga in jämställdhet när en ny väg byggs. Eklund ser att en av de största utmaningarna hon har i samhällsbyggnationen är att som strateg komma med, vad hon kallar för ”mjuka frågor”, till tekniker, ingenjörer och ”praktiskt lagda människor” som jobbar med ”hårda frågor” och väva samman dessa. Hon tar även upp i senare skede av intervjun att den pågår en omstrukturering inom kommunen där ”ett av syftena är att få dom flummiga strategierna närmare dom som bygger vägen eller dom som projekterar vägen eller vad det nu är för saker som ska byggas”.

Hon ger en indikation på vad social hållbarhet kan innehålla med följande uttalanden: ”Där [på den första kommunen hon var verksam vid] tyckte jag att man satsade mycket på den sociala hållbarheten. Där var det mycket ut och träffa invånare, samla intryck, medborgardialog och sådana aspekter”.

Det förefaller som att när Eklund diskuterar den sociala dimensionen finns det någon form av mänskligt fokus. Hon tar upp jämställdhet som ett exempel vilket möjligtvis indikerar att inom den sociala dimensionen finns det en tanke kring rättvisa mellan könen. Att få en uppfattning om hur invånarna i en kommun upplever saker och ting genom en medborgardialog, d.v.s. någon form av demokrati, verkar även det ingå i den sociala dimensionen.

I likhet med Eklund tar Wester upp sociala, ekonomiska och miljömässiga aspekter när hon får frågan om vad som ingår i begreppet hållbar utveckling. För att utveckla hennes syn på dessa aspekter tar hon upp en diskussion med kommunens gatuchof angående beläggning av markvärme:

Men vi har ju ett kraftvärmeverk som går till 98 % på biobränslen. Så att här blir ju det

grön el mer eller mindre. Så där blir det renare. Då sa jag så här det är ju jättebra, då minskar ju du halkbekämpningen, du minskar sopningen på våren. Samhällsnyttan: färre benbrott. Så att jag tyckte det var ju en jättebra grej, då får man ju med alla dom här delarna: Ekonomin, miljö, sociala, alltså samhällsnyttan av det hela.

Utifrån detta exempel ter sig den ekologiska dimensionen handla om att minska mängden koldioxidutsläpp genom användningen av grön el. Hon verkar även inkludera halkbekämpning i den miljömässiga aspekten, d.v.s. minskad halkbekämpning är något eftersträvansvärt inom den ekologiska dimensionen.

Wester förefaller att referera till den sociala dimensionen som ”samhällsnyttan” och att detta representeras av färre benbrott. Människans fysiska hälsa verkar därmed vara en faktor i den sociala dimensionen av hållbar utveckling. Hon utvecklar sitt resonemang kring den sociala aspektens innebörd: ”Vi måste ju också må bra. Man har jättebra ekonomi och jättebra miljö men människorna mår piss. Då har man ju ingen nytta av dom andra två”. Utöver att den sociala dimensionen representerar någon form av fysiskt välbefinnande hos människor förefaller det även ingå en uppfattning om att människan även måste må bra psykiskt. Den sociala dimensionen verkar därmed, såsom Wester beskriver den, centreras kring människans fysiska och psykiska välbefinnande.

I min första intervju antydde Eklund att det är ekonomiska faktorer som i slutändan avgör vad som kan genomföras i kommunen. När Wester diskuterar den ekonomiska dimensionen av hållbar utveckling kommer hon in på liknande resonemang:

Det är väl oftast pengarna som kan ställa till det [att driva igenom frågor som rör hållbarhet].

Lite så kan det vara. Det beror på vilken fråga det rör sig om. Om det är något som ligger i tiden då kan det vara lättare att få genom ett projekt, än något som är trendigt [Om ekonomin sätter ramverket för vad man kan göra].

Är det något som sätter käppar så är det ofta det ekonomiska. Pengar styr. Även med en miljövinna så är man det lite kortsiktigt.

Den kommunala budgeten dyker upp i samband med att Wester och Eklund diskuterar innebörden av den ekonomiska dimensionen av hållbarhet. Ett sätt att förstå detta är att hävda att diskursen om den hållbara utvecklingens

ekonomiska ben har lånat begrepp och föreställningar från det kommunalekonomiska fältet, alltså en sorts interdiskursivitet (Jørgensen & Philips 2000:77).

Till skillnad från Eklund och Wester, nämner Wahlberg aldrig några av de tre dimensionerna när han pratar om begreppet hållbarhet. Jag ställer frågan hur han ser på att kommunen via sin hemsida skriver att den ska sträva efter att vara socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar:

Det säger inte så mycket, det säger vilken inriktning kommunen ska ha men vad blir det för verkstad utav det.

Wahlbergs uttalande antyder att han inte är säker på vad som menas med de ekologiska, ekonomiska och sociala dimensionerna. Dessutom ger han uttryck för att dessa begrepp är för vagt definierade för att kunna ge vägledning i hur han ska arbeta och vilka mål som ska uppnås. Detta är ett resonemang som Wahlberg för återkommande under hela intervjun:

Jag känner att det har pratats mycket men det måste också vara lite verkstad utav det också. Men kan ju inte bara prata om det utan man måste ju agera också.

Vi har ju lite nämndsmål med att vi ska ställa miljökrav i våra upphandlingar. Ja men vad menar ni. Vi bygger miljöbyggnad nivå silver, ett projekt som kostar 100 miljoner. Ja då kan vi väl säga att vi har haft miljöaspekterna i upphandlingen. Är det man menar? Eller ska vi ställa miljökrav på när vi handlar upp pennor inom kommunen? Det är lätt att säga att man ska ställa miljökrav på våra upphandlingar till 90 %. Hur ska man uppnå det? Annars är det inget mål för ett mål måste man kunna följa upp annars är det någon form av policy. Policy går ju inte att mäta. Måste vara konkreta mål.

Då är det ju ingen som bryr sig eller jobbar för det eftersom man inte vet hur man ska nå målet. Det måste vara konkreta grejer. Du kan ju inte ha en friidrottstävling, där du ska springa 1000 meter och då du plötsligt ska springa 1200 meter eller 800 meter. Du måste ju veta när du har nått målet.

Vad socialt, ekonomisk och miljömässigt betyder är kanske inte så konkret. Man måste ju konkretisera

Wahlberg tar aldrig specifikt upp de ekologiska, ekonomiska och sociala dimensionerna när han diskuterar hållbarhet. Däremot när han diskuterar miljöbyggnad kommer han in på följande resonemang:

det här [miljöbyggnad] handlar ju mest om människan i byggnaden. Minska koldioxid

utsläppen handlar ju också om människan. Det finns en tanke på människans hälsa.

Det finns en tanke hos Wahlberg på människans hälsa när en byggnation sker. Hälsoaspekten är även Wester och Eklund inne på när de diskuterar den sociala dimensionen av hållbarhet. Wahlberg tar upp hälsoaspekten men han kopplar den inte samman med social hållbarhet som Eklund och Wester gör.

Förutom att Wahlberg i flera av citaten understryker sin egen roll som praktiker i en slags dikotomi mot de mer ”flummiga” planerarna, så uttrycker han också en skepsis mot idén att hållbarhetsdiskursen skulle leda till någon påtaglig social praktik. Det exempel han ger, som kan tolkas som ett uttryck för social praktik, är miljöcertifiering av byggnader. Återigen ser vi hur hållbarhetsdiskursen, via den diskursiva praktiken, översätts till ett konkret uttryck: miljöcertifierade byggnader.

För Eklund och Wester, som definierar hållbarhet på ett annat sätt än Wahlberg, måste den sociala praktiken, d.v.s. miljöcertifierade byggnader, passa in i deras sätt att se på hållbarhet. Men detta är först möjligt när den sociala praktiken går via den diskursiva praktiken. I den diskursiva praktiken översätts miljöcertifierade byggnader i termer som är förenligt med Eklunds och Westers syn på hållbarhet, d.v.s. att hållbarhet består av ekonomiska, sociala och ekologiska dimensioner

Wester och Eklund är båda inne på att det är kommunens ekonomi som sätter ramen för vilka åtgärder som kan göras. Wahlberg resonerar i liknande termer:

Det är ju många som vurmar för det här med solenergi. Men det är ju inte ekonomiskt försvarbart idag, för det är ju mycket dyrare att köpa sådan el än annan.

Visst det pratas ju alltid mycket om att man ska vurma om miljön och det är väl bra. Men till syvende och sist om det hettar till så är det ju alltid och kronor och ören [som räknas].

Wahlberg använder sig aldrig av begreppet ”ekonomisk hållbarhet” men hans sätt att prata om hur ekonomin sätter gränserna påminner om hur Eklund och Wester resonerar kring den ekonomiska hållbarheten.

Wester, Eklund och Wahlberg tycks alla ge uttryck för att det finns en

”kommunalekonomisk” diskurs inom Enköpings kommun. När de talar i termer av att det är den kommunala budgeten som i slutändan allting måste förhålla sig till kan detta vara ett tecken på att diskursen har intagit en hegemonisk position i kommunen. Att inte tala om den kommunala budgeten blir m.a.o. otänkbart när hållbarhet diskuteras inom Enköpings kommun.

I en diskurs finns det alltid angivet vissa positioner som subjekten kan inta, s.k. subjektpositioner, vilket i sin tur får konsekvenser för hur man ska uppföra sig och vad man kan säga och inte säga (Jørgensen & Philips 2000:48). Informanternas subjektpositioner, inom den kommunalekonomiska diskursen, påverkar därmed vilket handledningsutrymme som finns och definierar vad man kan och inte kan säga. Detta innebär m.a.o. att tjänstemännen vid Enköpings kommun måste förhålla sig till den kommunala budgeten. Det skulle vara svårt för, exempelvis, Wahlberg att i en projektering av en byggnad att inte ta upp vad det kostar. Den kommunalekonomiska diskursen gör det därmed till en norm att ta kommunens ekonomi i beaktande.

Exempel på hållbar utveckling

När Eklund får beskriva ett fall där hon har jobbat med hållbar utveckling kommer hon genast in på transporter. Hon tar som ett exempel att i samband med att kommunens cykelplan skulle tas fram ville hon ha med en miljöstrateg och folkhälsosamordnare ”för att få in hållbarhets argumenten, varför ska vi satsa på cykel, vad är det för bra med det”. Eklund själv tycker ”att det dokumentet känns hållbarhetsgenomsyrat, både miljömässigt, ekonomiskt och socialt”.

Detta är ytterligare exempel på hur hållbarhetsdiskursen (texten), via den diskursiva praktiken, påverkar den sociala praktiken. Uppfattning om vad som är hållbarhet påverkar m.a.o. vilka åtgärder som anses vara hållbara, i detta fall cykelbanor. Men eftersom cykelbanor, enligt Eklund, är ett exempel på hållbar utveckling betyder det också att åtgärden får konsekvenser på vad som uppfattas som hållbart. Hållbar utveckling har på så vis även kommit att representeras av cykelbanor. Den sociala praktiken

påverkar därmed även diskursen.

Eklund tar upp att framtagandet av kommunens förslag till länets transportplan är ett ytterligare exempel på där hon har jobbat praktiskt med hållbar utveckling:

Länet tar ju fram en länstransportplan där dom fördelar pengar, som dom får från trafikverket, på olika infrastruktursatsningar. Tidigare har det nästan alltid varit vägar, 2+1 vägar eller bredda den vägen. Väldigt tydligt fokus på väg. Och när vi tog fram vad vi ville satsa på, tror jag vi tog med en väg och sen resten var kollektivtrafik, järnväg, cykel, pendlarparkeringar och busstopp. Då kände jag att när jag kommer upp med dom här förslagen till kommunstyrelsen, så kommer det vara annorlunda än vad dom är vana att se. Dom har varit vana att se vägar, dom har pratat mycket 2+1 vägar eller motorväg. Och det gick jättebra. Dom tyckte att det kändes fräscht eftersom förslaget handlade om kollektivtrafik, hållbart resande och så vidare. Och sen tänkte jag när skickar in det där till regionförbundet under dom väl vad här är för något. Eftersom dom har till och med i sin uppställning har en kolumn där man ska redovisa vägnummer och vi hade bara en som hade ett vägnummer. Men så visade det sig på regionförbundet att man också är på väg att ta ett omtag, att se på sin länstransportplan inte enligt det traditionella vägfokus utan nu har man två alternativ, där det andra handlar om att satsa mer på kollektivtrafik och på cykel.

Hos Eklund förefaller praktiska exempel på hållbar utveckling till stor del kretsa kring transporter och i anslutning till detta ”hållbar bebyggelseutveckling”. Vad hon menar med detta är att bebyggelse ska ske i stråk eller kluster för att minska transporter, samla människor och service för att minska klimatpåverkan. I det sistnämnda exemplet finns det ett fokus på den ekologiska dimensionen, såsom Eklund har definierat den.

När samma fråga ställs till Wester kommer hon in på ett exempel som hon tycker berör hållbar utveckling och dess tre dimensioner. Det är frågan om skolskjutsar och hur det inte är försvarbart att kommunens barn ska få åka skolskjuts överallt. Hon pekar på en förstudie som hävdar att kostnaderna kunde minskas med 25 % om vissa förändringar skulle göras, där framför allt ökningen av taxiresor under de senaste åren lett till höjda kostnader för kommunen. Det är inte heller miljömässigt hållbart att det går halvfulla bussar och att skolorna erbjuder taxiresor med tanke på de negativa effekterna som koldioxidutsläpp bidrar till. Med tanke på att vart femte barn i Sverige lider av övervikt ser Wester det som socialt ohållbart att barn som

har möjlighet att ta sig till skolan genom att gå eller cykla istället åker skolskjuts. I denna fråga rymms alla tre punkter som ingår i begreppet hållbar utveckling menar hon.

Det förefaller som om att när Wester pratar om den ekonomiska dimensionen av hållbarhet gör hon det med kommunens ekonomi i åtanke. Till synes verkar Wester associera den ekologiska hållbarheten med att det sker en minskning av koloxidutsläpp då hon anser att det är miljömässigt ohållbart med halvfulla bussar och ökningen av antalet taxiresor som kommunen betalar. Hon sammankopplar den sociala hållbarheten med någon form av fysisk hälsa när hon tar upp att var femte barn i Sverige är överviktigt och det är socialt ohållbart att barn som bor nära skolan får åka skolskjuts. Den sociala dimensionen av hållbar utveckling verkar därmed anspela på människans hälsostatus, och där social hållbarhet har uppnåtts när en människa mår fysiskt men även psykiskt bra.

Westers exempel på hur den omfattande skolskjutsen inte är förenligt med hållbarhet är ytterligare ett fall där hållbarhetsdiskursen (texten), via diskursiv praktik, påverkar och påverkas av den sociala praktiken. Diskursen kring hållbarhet formar därmed den sociala praktiken som ger uttryck för att en omfattande mängd skolskjuts inte är förenligt med hållbarhet. Samtidigt formar denna sociala praktik, genom den diskursiva praktiken, hållbarhetsdiskursen. Att spara in på mängden skolskjuts uppfattas på så vis som hållbart. Denna process har därmed gjort att i fortsättningen kan en minskning av skolskjutsar ses som ett led i arbetet mot en hållbar utveckling.

När Wahlberg får berätta om exempel där han har jobbat med hållbarhet finner han att alla nybyggnationer som har gjorts i linje med deras miljöklassificering, är konkreta fall på detta. Samtidigt tar han upp följande exempel på hållbarhet som han är involverad i:

Ett projekt som vi har haft är att byta ut alla oljepannor senast 2014 [i de kommunalt förvaltade byggnaderna]. Det är väl hållbarhet det med. Då pratar vi alltså koldioxid från fossila bränslen och att minska det. Det är ju nämnd mål att minska koldioxid utsläpp som kommer från fossila bränslen.

Detta exempel tycks ligga närmare det synsätt Isabell Eklund och Camilla Wester har på hållbarhet. Wahlberg uttrycker två något olika versioner av hållbarhet. Dels handlar hållbarhet om att byggnaderna ska vara fysiskt hållbara och därmed kräva liten grad av underhåll. Dels pratar han om hållbarhet som en minskning av fossila bränslen och därmed mängden koldioxidutsläpp.

Avslutande diskussion

Diskurserna och hegemoni

På en nivå innehar idag hållbarhetsdiskursen en hegemonisk position vilket gör att andra förställningar om utveckling, framstår som, om inte omöjliga, så i alla fall osannolika. Det skulle m.a.o. vara otänkbart att positiva ordalag prata om en utveckling som inte är hållbar. Att en utveckling ska vara hållbar ses som givet. Den dominerande position som hållbarhetsdiskursen innerhar är inte unik för Enköpings kommun. Snarare har diskursen kommit att få en hegemonisk ställning i den allmänna politiska debatten kring utveckling, vilken Enköpings kommun utgör en del av.

I samtalen med informanterna framkommer det emellertid också att den kommunala budgeten är ständigt närvarande och att den sätter ramverket för vad som kan eller inte kan genomföras i kommunen. Det kan talas om en ”kommunalekonomisk” diskurs som finns inom Enköpings kommun (liksom i alla andra kommuner). När de olika tjänstemännen talar i termer av att det är den kommunala budgeten som i slutändan allting måste förhålla sig till kan detta vara uttryck för att diskursen har intagit en hegemonisk position i förhållande till diskursen om hållbar utveckling. Att inte tala om den kommunala budgeten blir m.a.o. otänkbart när olika förslag ska drivas igenom i Enköping. Hållbarhetsdiskursen får därmed stå tillbaka för diskursen om den kommunala budgeten eftersom den sistnämnda intagit en hegemonisk ställning.

Kritisk diskursanalys och dess tredimensionella modell

I intervjuerna framkommer två olika sätt att se på hållbarhet. Den första beskriver hållbarhet i termer av generationsmålet och sociala, ekologiska

och ekonomiska dimensioner, som har kommit att bli den dominerande definitionen av hållbarhet, medan den andra betecknar hållbarhet som fysisk hållbarhet och underhållsfrihet. Genom att utgå från den kritiska diskursanalysens tre analytiska dimensioner har jag försökt förstå detta skeende.

För Wahlberg måste hållbarhetsdiskursen (texten) översättas till någon form av praktik. Att hållbarhetsdiskursen ska leda till någon praktiskt agerande hänger samman med den subjektposition Wahlberg har tilldelats inom diskursen. Som enhetschef för fastighetsavdelningen blir det irrelevant att tala om hållbar utveckling i termer av ekologiska, ekonomiska och sociala dimensioner. När Wahlberg pratar om en hållbarhet som syftar till en byggnads fysiska hållbarhet och underhållsfrishet så är det en översättning, via den diskursiva praktiken, av hållbarhetsdiskursen till en social praktik. Den sociala praktik Wahlberg förväntas utföra är en konsekvens av den subjektposition han har till tilldelats inom hållbarhetsdiskursen.

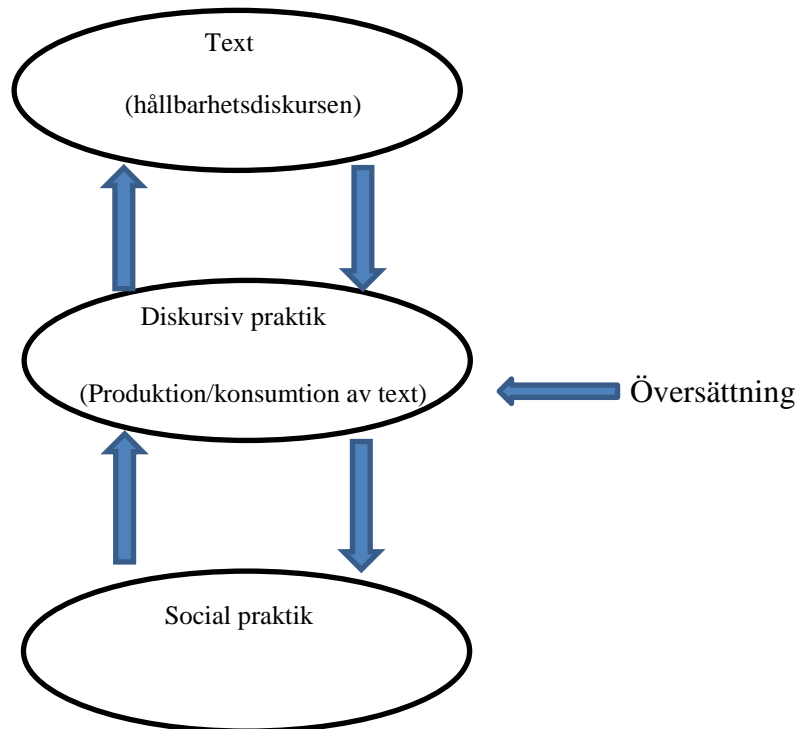
Ett liknande resonemang kan föras när Wahlberg pekar på att alla miljöcertifierade byggnader är exempel på där man har jobbat med hållbarhet. Diskursen kring hållbarhet (texten) har översatts, via den diskursiva praktiken, till miljöcertifierade byggnader (social praktik). Men den sociala praktiken påverkar, genom den diskursiva praktiken, även hållbarhetsdiskursen (texten).

För Eklund och Wester, som definierar hållbarhet på ett annat sätt än Wahlberg, måste den sociala praktiken, d.v.s. miljöcertifierade byggnader, passa in i deras sätt att se på hållbarhet. Eklund och Westers sätt att förhålla sig till hållbarhet är en konsekvens av subjektpositionerna de har blivit tilldelade inom diskursen kring hållbarhet. D.v.s. att i egenskap av strateg och planerare förväntas man att prata om hållbarhet i termer av ekologiska, ekonomiska och sociala aspekter.

Översättningen av den sociala praktiken, d.v.s. miljöcertifierade byggnader, sker genom den diskursiva praktiken. I den diskursiva praktiken översätts miljöcertifierade byggnader i termer som är förenligt med Eklunds och Westers syn på hållbarhet. Den sociala praktiken har på så vis kommit att

påverka diskursen kring hållbarhet.

Inom Enköpings kommun har därmed hållbarhetsdiskursen format den praktik som utförs. Praktiken har samtidigt påverkat diskursen kring hållbar utveckling.

Källor och litteratur

Böcker

Adams, M.W. (2009). *Green Development: Environment and sustainability in a developing world*. 3rd edition. Routledge.

Boström, Magnus & Sandstedt, Eva (red.). (2004). *Är vi på rätt väg: studier om miljöfrågans lösning*. Stockholm: Formas.

Brinkmann, Svend & Kvale, Steinar. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Bäck-Wiklund, Margareta. (2007). Månson, Per. (red). *Moderna samhällsteorier: Tradition riktningar teoretiker*. Upplaga nr 8. Nordstedts.

Dryzek, John S. (2005). *The politics of the Earth: Environmental discourses*. 2 ed. Oxford: Oxford University Press.

Ehn, B. & Klein, B. (2007). *Från erfarenhet till text: Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Carlsson Bokförlag.

Fairclough, Norman. (1992). *Discourse and social change*. Cambridge: Polity press.

Fairclough, Norman. (1995). *Media discourse*. London: Edward Arnold

Lindgren, Sven-Åke. (2007). Månson, Per. (red). *Moderna samhällsteorier: Tradition riktningar teoretiker*. Upplaga nr 8. Nordstedts.

Sandstedt, Eva. (2004). Boström, Magnus & Sandstedt, Eva (red.). *Är vi på rätt väg: studier om miljöfrågans lösning*. Stockholm: Formas.

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Internet

Enköpings kommun. Tillgänglig:

<http://www.enkoping.se/swwwing/app/cm/Browse.jsp?PAGE=1290422>

[2013-05-07].

Enköpings kommun. Tillgänglig:

<http://www.enkoping.se/swwwing/app/cm/Browse.jsp?PAGE=1359484>

[2013-05-05].

Regeringen. Tillgänglig:

<http://www.regeringen.se/sb/d/1591> [2013-05-22].

Rapporter

Bruntland, G. (Red.). (1987). *Our common future: The World Commission on Environment and Development*. [Elektronisk]. Tillgänglig:

<http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm> [2013-05-03].

Enabygdens miljömål 2010-2015 [Elektronisk]. Tillgänglig:

http://www.enkoping.se/files/pdf/Enabygdens_miljomal_extern_lag.pdf

[2013-04-25].